

HÅLLBARHETENS HORISONT

ANNIKA BERGSTRÖM & NIKLAS HARRING

Förra året antog FN:s generalförsamling en resolution *Att förändra vår värld: Agenda 2030 för hållbar utveckling* där 17 nya hållbarhetsmål definierades (Förenta Nationerna, 2015). Genom hållbarhetsmålen vill FN konkretisera hållbarhetsarbetet och ersätta de så kallade millenniemål som löpte ut 2015. Bland de nya hållbarhetsmålen finner vi exempelvis *vidta viktiga åtgärder för att bekämpa klimatförändringen och dess inverkan; minska ojämlikheter inom och mellan länder och garantera ett hälsosamt liv och uppmuntra välmående för alla åldrar*. Hållbar utveckling ska helt enkelt förstås som ett brett koncept som griper in i många delar av vår mänskliga tillvaro. Begreppet fick sitt verkliga genomslag i samband med den så kallade Brundlandtrapporten (World Commission on Environment and Development, 1987) som utgjorde underlag till FN:s miljökonferens i Rio de Janeiro 1992. Redan sedan det handlingsprogram, Agenda 21, som antogs vid Riokonferensen, har FN varit tydliga med att det är viktigt att agera lokalt och inte enbart globalt för att uppnå hållbarhet. Hållbar utveckling är helt enkelt något som bör genomsyra arbetet på många olika politiska nivåer. Exempelvis är det tydligt i Västra Götalandsregionens vision att hållbarhet är ett ledord. I förordet till visionen som antogs av regionfullmäktige 2005, skriver den dåvarande ordföranden i regionfullmäktige, Hans Aronsson:

”Grunden i visionen är Det goda livet. Det står för en god hälsa, arbete och utbildning, trygghet, gemenskap och delaktighet i samhällslivet, en god miljö där vi värnar de förnybara systemen, möta behoven hos barn och ungdomar, en uthållig tillväxt och ett rikt kulturliv. Det goda livet förutsätter en hållbar utveckling, där dess tre dimensioner – den ekonomiska, sociala och ekologiska är sinsemellan beroende och förstärker varandra.” (Västra Götalandsregionen 2005, 2)

Alltsedan Riokonferensen har också medborgarengagemang lyfts fram som viktigt och nödvändigt för att nå en hållbar utveckling. Den här antologin intresserar sig för hållbarhetsfrågor utifrån västsvenskarnas horisont. Vi kommer helt enkelt veta lite mer om vilka västsvenskarna egentligen är och hur de tänker kring frågor som kopplar till hållbar utveckling. En central aspekt för en hållbar utveckling är medborgarnas tilltro till det politiska systemet. Bland annat studerar vi hur nöjda västsvenskarna är med det sätt på vilket demokratin fungerar i ett antal olika geografiska områden, EU, Sverige, Västra Götalandsregionen samt den kommun där de bor. Där konstaterar vi att västsvenskarna är mer nöjda med hur demokratin fungerar i Sverige som helhet än i Västra Götalandsregionen. De är dock mer nöjda

med situationen i Västra Götalandsregionen än i EU. Och det är värt att notera att det är en klar majoritet som är nöjda med hur demokratin fungerar i både Sverige i stort (64 procent) och i Västra Götalandsregionen (61 procent). De här förhållandena är stabila över tid. Ylva Norén Bretzer skriver mer om utvecklingen över tid i sitt kapitel i boken *Hur sköter Västra Götalandsregionen sina uppgifter?* där hon också kopplar denna nöjdhet till medborgarnas bedömning av den service som Västra Götalandsregionen levererar.

Vi kan dock konstatera att förhållandena är mer dystra om vi studerar västsvenskarnas inställning till möjligheten att påverka politiska beslut. Det är bara 16 procent som anser sig ha *ganska goda* eller *mycket goda* möjligheter att påverka politiska beslut i Västra Götalandsregionen. Det är färre än vad det är som anser sig ha *ganska goda* eller *mycket goda* möjligheter att påverka politiska beslut i Sverige, 19 procent, och i hemkommunen, 25 procent, men också fler än vad det är som anser sig kunna påverka beslut i EU. Sofia Arkhede utvecklar detta i sitt kapitel *Vilka känner att de kan påverka?* där hon bland annat konstaterar att politiskt intresse är relaterat till känslan av att kunna påverka politiska beslut. De politiskt intresserade har en starkare känsla av att kunna påverka politiska beslut. Vänder vi på det kan vi alltså se en grupp med politiskt alienerade, som varken anser sig kunna påverka politiska beslut eller som är intresserade av politik. I det här sammanhanget är också politikerna viktiga aktörer. Men i fallet Västra Götaland är de mer eller mindre okända, vilket Sören Holmberg i sitt kapitel *Vi vill ha kända och populära politiker* lyfter fram som problematiskt. De åtnjuter inte heller något högre förtroende hos medborgarna, vilket Lennart Weibull fördjupar i kapitlet *Politiker och tjänstemän i Västra Götaland och Skåne*.

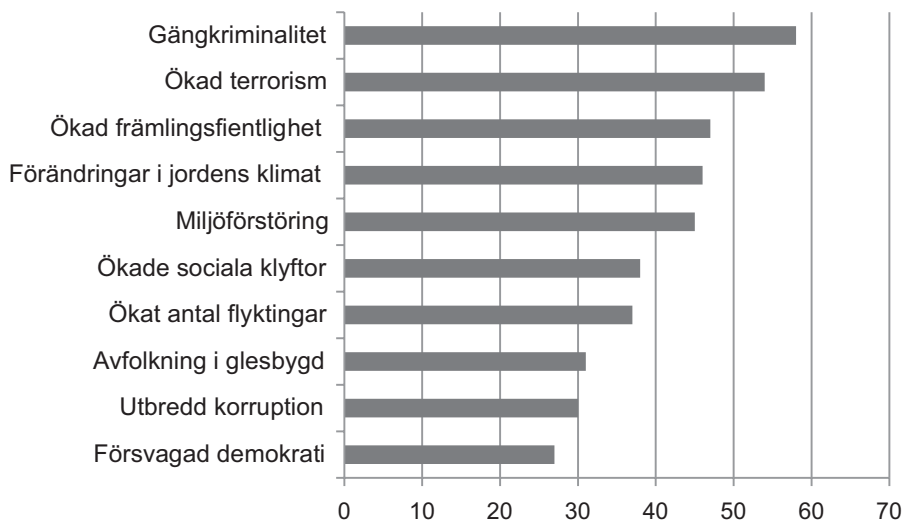
Hur ska man då förstå medborgarnas syn på Västra Götaland och hur tar sig det hållbara samhället uttryck i västsvenskarnas attityder och handlingar? Vad tänker västsvenskarna om framtiden? Vilka frågor är det som oroar, vilka frågor är det som intresserar dem och vad tänker de om olika politiska lösningar på dessa problem? Dessa frågor studerar vi närmare i de nästkommande sektionerna.

Västsvenskarna oro inför framtiden

I den västsvenska SOM-undersökningen ställdes frågan *Om du ser till läget i dag, hur oroande upplever du själv följande inför framtiden?*. Där ges de svarande tio förutbestämda samhällsproblem, som i en bred bemärkelse alla kan kopplas till hållbar utveckling. De kan sedan uppge, för vart och ett, om dessa är *mycket oroande*, *ganska oroande*, *inte särskilt oroande* eller *inte alls oroande*. De frågor som hamnar överst, om vi väljer ut de som har svarat att det är *mycket oroande*, är *gängkriminalitet* (58 procent) *ökad terrorism* (54 procent) och *ökad främlingsfientlighet* (47 procent). Det kan vara på sin plats att nämna att innan och under perioden som undersökningen var i fält¹ så inträffade allvarliga våldsbrott, kopplade till gängkriminalitet och främlingsfientlighet, i Västsverige. Vi hade efterspelet till

dödsjutningarna i Biskopsgården som inträffade 18 mars 2015 och skolattacken vid Kronans skola i Trollhättan 22 oktober samma år. Problem med våld är ett allvarligt hot mot hållbarheten. Det sextonde av FNs hållbarhetsmål kopplar tydligt till detta med formuleringen ”Uppmuntra fredliga och inkluderande samhällen för hållbar utveckling [...]” (Förenta Nationerna, 2015).

Figur 1 Västsvenskarnas oro inför framtiden 2015. Andel mycket oroande på 10 olika områden (procent)

Kommentar: Frågan lyder 'Om du ser till läget i dag, hur oroande upplever du själv följande inför framtiden?' Svarsalternativen är 'mycket oroande', 'ganska oroande', 'inte särskilt oroande', 'inte alls oroande'. I tabellen redovisas de som har svarat 'mycket oroande'. Procentbasen utgörs av dem som besvarat frågan.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2015.

Vad gäller de frågor som tydligast kan kopplas till den ekologiska hållbarheten så finner vi att 46 procent av västsvenskarna anser att *förändringar i jordens klimat* är mycket oroande och i princip lika många anser *miljöförstöring* vara mycket oroande (45 procent). Något längre ner på listan finner vi frågor som på olika sätt kan kopplas till den sociala dimensionen: *ökade sociala klyftor* (38 procent), *ökat antal flyktingar* (37 procent) och *avfolkning i glesbygd* (31 procent).

Västsvrige är en region med stor variation vad gäller en demografisk sammansättning, vilket kan tänkas ha betydelse för vilken åsikt man har om dessa olika förslag. Flera av de mest uppmärksammade våldsbrotten kopplade till gängkriminalitet har skett i Göteborg. Studerar vi skillnader mellan olika delar av Västsvrige så finner vi dock att *gängkriminalitet* inte upplevs som ett större hot i

Göteborg och i stadens kranskommuner, än i övriga regionen. Undersökningen möjliggör fördjupade studier av de boende i Göteborgs kommun med avseende på boendeområdets resursstyrka. Samtliga primärvårdsområden har klassats efter andelen invånare som uppbar försörjningsstöd samt nivån på arbetslösheten. Dessa har sedan delats in i fyra grupper som benämns resurssvaga, medelsvaga, medelstarka samt resursstarka. En analys av dessa områden visar på vissa skillnader. Bland de svarande som bor i områden som klassificerats som resurssvaga, så anser 64 procent att gängkriminaliteten är mycket oroande. Motsvarande siffra i resursstarka områden är 59 procent, i medelresursstarka områden 54 procent och i medelresurssvaga områden 56 procent.

En fråga som knyter an till ett hållbart samhälle är relationen mellan stad och landsbygd, och här finns däremot skillnader beroende på vilken typ av område man bor i. Studerar vi hur många som upplever *avfolkning i glesbygden* som ett problem, så finner vi att det finns stora skillnader mellan de västsvenskar som bor i Göteborg eller andra städer och de som bor på mindre tätorter eller landsbygden. Av de som bor på landsbygden anser 44 procent att *avfolkning i glesbygden* är *mycket oroande* medan motsvarande andel bland de som bor i Göteborg är 22 procent.

God styrning är också inkluderat i det sextonde hållbarhetsmålet "... tillgåddose tillgång till rättvisa för alla och bygga effektiva, ansvariga och inkluderande institutioner på alla nivåer". Men god styrning är givetvis inte bara ett mål i sig utan också något som är viktigt för att uppnå andra mål. Korrupta samhällen och icke-demokratiska samhällen anses exempelvis sämre på att ta hand om och skydda sina naturresurser (ex. Holmberg & Rothstein, 2010; Povitkina, Jagers, Sjöstedt & Sundström, 2015; Sundström 2013). Vi finner dock att det, relativt andra frågor på listan, är få västsvenskar som finner att *utbredd korruption* (30 procent) och *försvagad demokrati* (27 procent) *mycket oroande* inför framtiden.

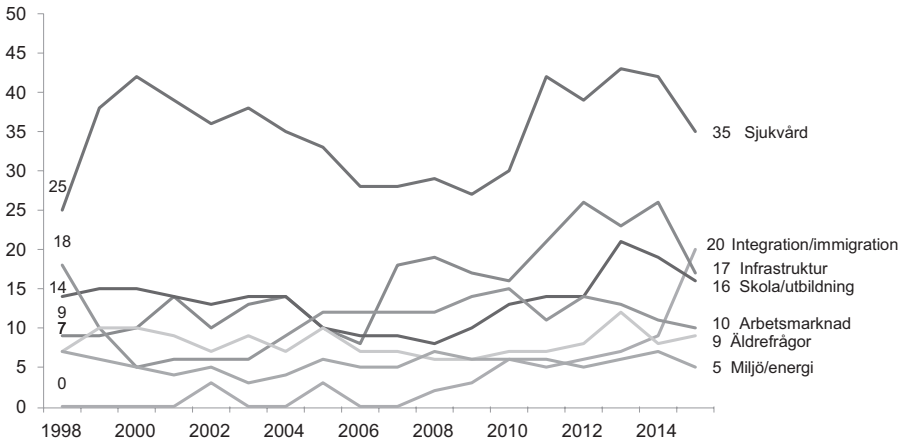
Sammantaget kan vi konstatera att framtidsoro som relaterar till ett hållbart samhälle uttryckts av den västsvenska befolkningen, och att både ekologisk, ekonomisk och social hållbarhet engagerar på orosdimensionen. Då detta är den första mätningen av västsvenskarnas framtidsoro kan vi inte säga något om förändringar över tid.

Västsvenskarnas viktigaste frågor

I den västsvenska SOM-undersökningen studeras också vilken eller vilka frågor eller problem västsvenskarna tycker är viktigast idag i Västra Götalandsregionen. Som figur 2 visar så anser västsvenskarna att den viktigaste frågan i Västra Götalandsregionen är sjukvården. Något som kan tolkas positivt med tanke på att det är det mest centrala verksamhetsområdet för regionen och som Maria Oskarson konstaterar i sitt kapitel *Sjukvård som politik* så är det en grundbult i den svenska välfärdsstaten.

Infrastruktur hamnar efter många år på andra plats, år 2015 på tredje plats, över vilka problem eller frågor som västsvensarna anser vara viktigast i regionen. Istället är immigration/integration som seglar upp som silvermedaljör. Det finns all anledning att tro att det är förra höstens intensiva debatt om invandring och migration som påverkar västsvensarna, på samma sätt som den slog igenom i riket i stort (Ohlsson, Oscarsson & Solevid, 2016).

Figur 2 Medborgarnas viktigaste regionala frågor, 1998–2015 (procent)

Kommentar: Frågan lyder *Vilken eller vilka frågor eller problem tycker du är viktigast idag i Västra Götaland? Ange högst tre frågor/samhällsproblem.* Varje respondent kan avge upp till tre viktiga frågor och dessa räknas i så fall var för sig i andelarna av viktiga frågor ovan. 2011 förändrades beräkningsmetoden till att baseras på enskilda svar istället för på personnivå. Samma år ändrades också frågans formulering något: under åren 1998–2010 avsåg frågan Västra Götalandsregionen.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1998–2015.

På en övergripande nivå är det förhållandevis stabila bedömningar när vi ber medborgarna att själva uttrycka problem och frågor som de anser vara viktiga. Den största förändringen som vi ser är att integrationsfrågorna har ökat i viktighet de senaste två åren (jfr. Bergström & Ohlsson, 2015). Undersökningen ger inte svar på vilka dimensioner av samhällsfrågorna som avses eller om det är positiva eller negativa aspekter av själva frågan som avses. Vi kan dock konstatera att medborgarnas upplevelser korresponderar med såväl Västra Götalandsregionens uppdrag som med händelseutvecklingen i samhället.

Västsvensarna om tio politiska förslag

I den västsvenska undersökningen finns också mer konkreta frågor där respondenterna får ta ställning till en rad olika förslag som förekommit i den politiska

debatten. De förslag som fanns med i enkäten är dels av mer övergripande karaktär som *Minska inkomstskillnaderna i samhället*, dels mer konkreta som att *Avskaffa skatteavdraget för hushållsnära tjänster* och *Införa klimatskatt på flygresor*. De förslag som inkluderades i undersökningen kan i bred bemärkelse kopplas till de olika dimensionerna av ett hållbart samhälle.

I tabell 1 har vi sammanställt västsvenskarnas position i rad aktuella frågor. I tabellen presenteras balansmätt som visar att västsvenskarna är generellt negativt inställda till förslagen att *minska den offentliga sektorn; höja koldioxidskatten på bensin; bedriva mer av sjukvården i privat regi; satsa mer på friskolor; avskaffa skatteavdraget för hushållsnära tjänster* och generellt positiva till förslagen att *minska inkomstskillnaderna i samhället; höja kommunal-/regionskatten hellre än att minska servicen*, samt *införa klimatskatt på flygresor*. Det kan vara intressant att opinionen är delad i frågan om förslaget *ta emot färre flyktingar i Sverige*. Något som liknar det mönster som vi finner i den nationella SOM-undersökningen (Ohlsson, Oscarsson & Solevid 2016). Det här var som sagt förra höstens stora fråga med uppmärksammade händelser, såsom bilderna på den döde flyktingpojken Alan Kurdi på en strand i Turkiet och införandet av gränskontroller. Vad gäller det senare kan det också vara värt att nämna att merparten av svaren hade kommit in innan den svenska regeringen tog beslutet att införa gränskontroller (12 november).

Tabell 1 Västsvenskarnas attityder till tio politiska förslag (procent)

	Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag	Andel mycket eller ganska bra förslag	Andel mycket eller ganska dåligt förslag	Balansmätt
Minska den offentliga sektorn	8	16	30	25	21	24	46	-22
Sänka skatterna	16	23	25	22	13	39	33	4
Höja koldioxidskatten på bensin	8	21	24	26	21	30	47	-17
Ta emot färre flyktingar i Sverige	22	18	22	19	19	40	38	2
Minska inkomstskillnaderna i samhället	33	31	23	9	4	64	13	51
Höja kommunal-/regionskatten hellre än att minska servicen	19	35	29	11	6	55	17	38
Bedriva mer av sjukvården i privat regi	7	19	30	25	19	26	44	-19
Satsa mer på friskolor	5	14	31	27	23	19	51	-32
Avskaffa skatteavdraget för hushållsnära tjänster	9	12	23	23	34	20	56	-36
Införa klimatskatt på flygresor	19	28	27	15	11	47	26	22

Kommentar: Frågan lyder: 'Vilken är din åsikt om följande förslag?'. Svartalalternativen är 'Mycket bra förslag', 'Ganska bra förslag', 'Varken bra eller dåligt förslag', 'Ganska dåligt förslag', 'Mycket dåligt förslag'.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2015.

Västsvensarna tycks vara negativa till mer sjukvård i privat regi (-19). Det har skett stora förändringar de senaste årtiondena vad gäller vem som levererar service som skola och sjukvård. Lennart Nilsson fördjupar hur västsvensarna ser på välfärd och privata och offentliga aktörer i sitt kapitel *Välfärdsolitik och välfärdsopinion*.

Intressant att notera är också skillnaden mellan två politiska förslag som kan tänkas syfta till att minska vårt bidrag till de globala klimatförändringarna – *höja koldioxidskatten på bensin* och *införa klimatskatt på flygresor*. Västsvensarna är generellt sett negativa till att höja koldioxidskatten på bensin men desto mer positiva till att införa en klimatskatt på flygresor. Det kan givetvis finnas många olika anledningar till varför det ser ut såhär. En anledning kan vara att det redan finns en koldioxidskatt på bensin och västsvensarna tycker att den är tillräckligt, samtidigt som flyget inte har någon liknande skatt på flygbränsle.

Sverker Jagers och Simon Matti skriver mer om vad som kan förklara individers inställning till just dessa förslag i sitt kapitel *Skenheliga klimatkämpar*. De utgår från en förståelse av miljöproblem, som exempelvis den globala uppvärmningen, som storskaliga sociala dilemman, där individers enskilda bidrag är minimala, samtidigt som det aggregerade beteendet innebär stora kostnader för oss som grupp.

Hållbarhet: Fallet transporter

Transporter är ett intressant politikområde som kan användas som fall för att förstå olika aspekter av hållbarhet. Våra transportvanor har effekter på klimat och miljö, men transporter och infrastruktur är också viktiga för att säkra arbetstillfällena i regionen, samt människors möjlighet att resa men också bo där de så önskar, och därmed också den sociala hållbarheten. Tabell 2 visar västsvenskarnas resvanor.

Vi kan identifiera vissa könskillnader i resvanor till och från arbete och skola. Kvinnor är mindre benägna än män att köra bil och därmed mer benägna att åka kollektivt och cykla. Det finns också vissa regionala skillnader där exempelvis invånarna i Göteborgsregionen är mer benägna att åka kollektivt jämfört med de andra delregionerna; Fyrbodals, Skaraborg och Sjuhärad. Detta samtidigt som Skaraborgarna är de som främst väljer cykel/elcykel, 11 procent. I Sjuhärad är det enbart 3 procent. Vad gäller cyklingen finns det tydliga skillnader inom Göteborg där det bland de som bor i de centrala delarna är 22 procent som väljer cykel/elcykel och betydligt lägre andel i Nordost, 5 procent. De här skillnaderna är till viss del förväntade då utbyggnaden av kollektivtrafik och behoven av densamma ser olika ut i olika boendeområden. Möjligheten att använda cykel beror också mycket på hur inbyggd infrastrukturen är och hur långa avstånd vi talar om.

En del infrastrukturprojekt i Västsverige, såsom införandet av trängselskatten i Göteborg och Västlänken har varit omdiskuterade. Exempelvis röstade en majoritet av Göteborgarna nej till trängselskatten vid folkomröstningen 2014. Stora och starka åsiktskillnader mellan beslutsfattare och medborgare är givetvis problematiskt i

Tabell 2 Hur brukar du ta dig till arbetet/skolan? Efter kön, ålder, utbildningsnivå, familjesituation och delregion, 2015 (procent)

	Arbetar/ studerar ej/ arbetar hemma	Bil somm passagerare	Bil somm förrare	Buss	Spårvagn	Tåg/ pendeltåg	MC/ moped	Cykel/ Elocykel	Båt/ färja	Till fots	Annat	Summa procent	Antal svarande
Samtliga	28	42	2	8	4	2	0	8	0	5	1	100	2 455
Kön													
Kvinn	30	36	2	9	5	2	0	10	0	5	1	100	1 220
Man	26	47	1	6	4	3	1	7	0	4	1	100	1 228
Ålder													
16–29 år	2	30	3	24	12	5	0	12	1	10	1	100	317
30–49 år	3	62	2	8	5	3	1	11	0	5	0	100	726
50–64 år	12	59	2	5	3	2	0	11	0	5	1	100	675
65–85 år	80	11	1	3	1	0	0	1	0	1	2	100	735
Utbildning													
Låg	56	27	2	4	2	1	0	3	0	3	2	100	413
Medelläg	25	47	1	10	4	1	1	7	0	3	1	100	691
Medelhög	27	43	1	7	5	3	0	8	0	6	0	100	551
Hög	17	44	2	8	5	4	0	13	0	6	1	100	769
Delregion													
Göteborgsregionen	24	37	1	11	9	2	0	9	1	5	1	100	1 224
Sjuhärad	35	45	2	6	0	2	0	3	0	5	2	100	302
Skaraborg	31	46	1	3	0	3	0	11	0	4	1	100	438
FyrBoDal	33	44	2	5	0	2	1	7	0	5	1	100	371
Boendeeområde (Göteborg) ¹													
Nordost	23	31	0	8	24	3	0	5	0	3	3	100	105
Örgryte & Härlanda Centrum &	15	32	2	10	16	2	0	17	1	4	1	100	100
Linnéstaden	20	16	0	7	17	1	0	22	0	16	1	100	187
Sydväst	26	43	1	9	7	1	1	6	2	3	1	100	165
Hisingen	25	32	0	22	8	1	0	7	1	3	1	100	190

Kommentar: ¹'Nordost' innefattar stadsdelar Angered och Östra Göteborg. 'Centrum & Linnéstaden' innefattar stadsdelar Centrum och Majorna-Linné. 'Sydväst' innefattar stadsdelar Askim-Frölunda-Högsbo och Västra Göteborg. 'Hisingen' innefattar stadsdelar Västra Hisingen, Lundby och Norra Hisingen.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2015.

Tabell 3 *Åsikter om förslag/beslutade trafikåtgärder. Efter kön, ålder, utbildningsnivå, familjesituation och delregion, 2015 (procent; balansmätt)*

	Västlänken		Nya Götaälvsbron		Dubbelspår för tåg mellan Göteborg och Borås		Trängselskatt i Göteborg		Bygga ut E20 mellan och Stockholm till motorväg		Bygga snabbjärnväg mellan Oslo och Köpenhamn via Göteborg		Bygga snabbjärnväg mellan Göteborg och Stockholm via Jönköping		Bygga ut kollektivtrafiken		Minst antal svarande
	Dåligt	Balans	Dåligt	Balans	Dåligt	Balans	Dåligt	Balans	Dåligt	Balans	Dåligt	Balans	Dåligt	Balans	Dåligt	Balans	
	Bra	Bra	Bra	Bra	Bra	Bra	Bra	Bra	Bra	Bra	Bra	Bra	Bra	Bra	Bra	Bra	
Samtliga	31	+5	41	+34	50	+3	47	-11	70	+65	63	+59	58	+50	72	+70	2 658
Kön																	
Kvinnor	29	+6	54	+43	44	+3	41	-6	64	+59	57	+54	54	+48	73	+71	1 331
Män	34	+5	41	+34	55	+4	51	-16	74	+68	68	+63	63	+53	69	+66	1 321
Ålder																	
16–29 år	36	+16	36	+29	42	+2	40	+4	59	+53	64	+61	61	+56	74	+72	363
30–49 år	39	+17	52	+46	51	+4	47	-7	72	+67	69	+66	64	+57	73	+70	770
50–64 år	33	+2	54	+44	53	+4	49	-13	70	+8	62	+61	61	+51	75	+73	726
65–85 år	21	-7	41	+29	48	+3	45	-20	39	+67	53	+48	50	+9	66	+64	798
Utbildning																	
Låg	23	-1	38	+28	41	+5	36	-16	67	+3	64	+41	45	+9	62	+59	455
Medelhög	29	+6	42	+33	44	+2	42	-21	71	+3	68	+56	54	+8	66	+64	757
Hög	36	+11	50	+41	54	+2	52	-39	71	+6	65	+63	63	+7	74	+72	602
Familj																	
Ej barn 0–15 år	29	+2	46	+36	50	+3	47	-38	68	+5	63	+61	61	+48	69	+67	1 940
Har barn 0–6 år	39	+15	54	+50	50	+3	47	-6	74	+6	68	+64	70	+7	73	+73	2 116
Har barn 7–15 år	39	+17	51	+43	51	+5	46	-9	72	+6	66	+66	63	+8	76	+72	463
Delregion																	
Göteborgsregion	33	-7	65	+56	58	+3	55	-14	65	+7	58	+71	66	+5	77	+75	1 357
Stuhärad	27	+12	45	+20	61	+3	58	-29	65	+3	65	+42	62	+7	64	+63	309
Skaraborg	26	+9	21	+12	31	+5	26	-26	86	+3	83	+45	38	+23	64	+4	463
FyrBodal	33	+24	33	+26	35	+1	34	-7	64	+3	61	+64	50	+3	68	+60	389

Kommentar: Tabellen bygger på två frågor: 1) 'Vilken är din åsikt om följande beslutade trafikåtgärder?' ('Västlänken t.o.m. 'Trängselskatt i Göteborg'). 2) 'Vilken är din åsikt om följande förslag gällande trafiken?' ('Bygga ut E20 t.o.m. 'Bygga ut kollektivtrafiken'). 'Bra' innefattar svarsalternativen 'mycket bra' och 'ganska bra'. 'Dåligt' består av svarsalternativen 'ganska dåligt' och 'mycket dåligt'. Procentbasen utgörs av de som besvarat respektive delregion. Balansmättet visar andelen som tycker att förslaget är 'mycket bra' eller 'bra' minus andelen som tycker förslaget är 'dåligt' eller 'mycket dåligt'. 'Utbildning': förklaring av kategorier se tabellkommentar tabell 2. **Källa:** Den västsvenska SOM-undersökningen 2015.

vårt demokratiska samhälle. Bland boende i Göteborgs kommun har funnits en skillnad i förtroendebedömning för de lokala politikerna beroende på inställning till just trängselskatt och Västlänken. Personer som intog en negativ attityd till dessa hade också lägre förtroende för de lokala politikerna (Johansson, 2015).

Studerar vi västsvenskarnas åsikter, via så kallade balansmått, om en rad föreslagna och beslutade trafikåtgärder, så finner vi att åsikterna om dessa varierar ganska kraftigt (tabell 3). Många är positivt inställda till förslagen *Ny Göta älvbro* (+38) och *Dubbelspår för tåg mellan Göteborg och Borås* (+47). Studerar vi istället *Västlänken* så finner vi att opinionen är mer tudelad och när det kommer till *Trängselskatten* så är det istället ett negativt balansmått (-11). Intressant att notera är dock att motståndet har varit högre tidigare, med balansmått på -34 och -38 procent, 2006 och 2007.

Här är det också stora skillnader inom regionen. Stödet varierar utifrån om och på vilket sätt en region påverkas. I Göteborgsregionen är stödet för en ny Götaälvbro starkt (+58) medan det är betydligt lägre i Skaraborg (+9). Studerar vi procentandelar, så finner vi att i Göteborgsregionen är det 58 procent och i Sjuhärad 61 procent som tycker att det är bra att bygga ett dubbelspår för tåg mellan Göteborg och Borås. I Skaraborg är det bara 31 procent. Samtidigt som 46 procent av invånarna i Göteborgsregionen tycker att trängselskatten är ett dåligt förslag är det enbart 26 procent i Skaraborg. Tittar vi istället på förslaget att bygga ut E20 är det 86 procent av skaraborgarna som tycker detta är ett bra förslag medan det ligger runt 65 procent i de övriga delarna av regionen. Intressant är också att studera förslaget att bygga snabbjärnväg mellan Göteborg och Stockholm via Jönköping. Något som bara 38 procent av Skaraborgarna tycker är bra medan stödet är betydligt högre i Sjuhärad (62 procent) och i Göteborgsregionen (66 procent).

Ett socialt hållbart Västsverige

En dimension av det hållbara samhället är, som vi redan har varit inne på, den sociala hållbarheten. En central aspekt av social hållbarhet är den sociala sammanhållningen mellan medborgarna i ett samhälle. I den västsvenska SOM-undersökningen finns det några frågor som specifikt kan sägas relatera till den här hållbarhetsdimensionen. Exempelvis så såg vi ovan att hot såsom gängkriminalitet, ökad terrorism, ökad främlingsfientlighet och ökade sociala klyftor oroar västsvenskarna.

Ett vanligt mått för att mäta sammanhållning mellan medborgarna är att studera hur människor upplever sin tillit till andra människor generellt, alltså individer utanför ens personliga och privata sfär. Hög mellanmänsklig tillit är central i ett samhälle. Det förenklar mellanmänsklig interaktion och transaktioner. Litar vi generellt på varandra är vi mer beredda att utsätta oss för den osäkerhetsrisk som avtal kan innebära. Det kan också fungera som ett smörjmedel som underlättar politiska beslut och främjar kollektiva nyttigheter – till exempel infrastruktur och ett ekologiskt hållbart samhälle – som är skattebaserade. I ett samhälle med lag

tillit minskar exempelvis viljan att betala skatt då man inte litar på att alla andra också bidrar till systemet (Holmberg & Rothstein, 2015). Låg tillit innebär helt enkelt ”grus i maskineriet” (Holmberg & Rothstein, 2015:38) och om skillnaderna mellan olika gruppers tillit varierar stort kan det skapa problem genom att vissa verksamheter blir mindre effektiva. Det idealt önskvärda är därför små skillnader i mellanmänsklig tillit mellan olika samhällsgrupper.

Studier visar tydligt att Sverige utmärks av hög och stabil mellanmänsklig tillit. På ett övergripande plan är också skillnaderna mellan olika samhällsgrupper små. Men några utsatta grupper kan urskiljas där tilliten är lägre än i genomsnittsbefolkningen. Förvärvsposition och utbildningsnivå har visat sig vara viktiga förklaringsfaktorer, liksom den självskattade hälsan (Holmberg & Rothstein, 2015).

Mellanmänsklig tillit har också mätts i den västsvenska SOM-undersökningen över åren. Svarspersonerna ombads svara på en skala mellan 0 och 10 i vilken utsträckning de litar på andra människor. Precis som i den nationella undersökningen (Holmberg & Rothstein, 2015) är tilliten bland medborgarna i Västsverige mycket hög (tabell 4). Medelvärdet är 6,57 på den 11-gradiga skalan. Det finns inga statistiskt säkerställda skillnader i mellanmänsklig tillit med avseende på var i regionen man bor. På ett generellt plan är såväl Göteborgare som Skaraborgare, Sjuhäradsbor och boende i Bohuslän och Dalsland så kallade höglitare.

Den mellanmännsliga tilliten varierar beroende på hushållsinkomst. Bland låginkomststagare är medelvärdet 6,21, för medelinkomststagare 6,59 och för höginkomststagare 7,04. Det framkommer också tydligt att graden av mellanmännslig tillit ökar med graden av hur man anser sig klara sig på hushållets inkomst. Personer som klarar sig *mycket bra* har ett medelvärde på 7,09 jämfört med 5,73 för de som klarar sig dåligt. Dessa är dock få. Mellanmännslig tillit är således bland annat en fråga om ekonomiska resurser.

Västsvenskarna liknar befolkningen som helhet genom att också självskattad hälsa och förvärvsposition inverkar på tilliten till andra människor. Ju sämre hälsa man upplever sig ha, desto lägre tillit. Andelen höglitare är stor bland pensionärer och förvärvsarbetande, på en något lägre nivå bland studerande och avsevärt lägre bland personer som är arbetslösa, befinner sig i arbetsmarknadspolitiska åtgärder eller har sjuk- eller aktivitetsersättning.

En fördjupad analys av boende i olika resursområden i Göteborgs kommun visar att det finns små, men statistiskt säkerställda skillnader (ej i tabell) så till vida att tilliten är signifikant lägre bland respondenter som bor i resurssvaga områden (5,92) jämfört med resurstarka (6,69) och medelresurstarka (6,98).

Tabell 4 Mellanmänsklig tillit i olika grupper i Västsverige, 2015 (medelvärde 0-10)

		Tillit, medelvärde 0-10
Delregioner i VGR	Göteborgsregionen	6,58
	Sjuhärad	6,42
	Skaraborg	6,65
	FyrBoDal	6,58
Hushållsinkomst	Hög (700 000 eller mer)	7,04
	Medel	6,59
	Låg (mindre än 300 000)	6,21
Hur hushållet klarar sig på sin inkomst	Mycket bra	7,09
	Ganska bra	6,55
	Varken bra eller dåligt	5,99
	Ganska dåligt	5,56
	Mycket dåligt	5,73
Självskattad hälsa	Dålig (0-3)	5,25
	Medel (4-7)	6,25
	Bra (8-10)	6,92
Förvärvsposition	Förvärvsarbetande	6,70
	Arbetslös/arbetsmarknadsåtgärd	5,63
	Pensionär	6,76
	Sjuk-/aktivitetsersättning	5,64
	Studerande	6,26

Kommentar: Frågan lyder *Enligt din mening, i vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet?* De som har besvarat frågan ingår i analysen.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2015.

Ett helt annat perspektiv på sammanhållning, som är närmare den enskilda individen, är om man faktiskt umgås med andra människor. I undersökningen kan man studera detta genom att titta på hur ofta respondenterna umgås med vänner. Det visar sig att även här är skillnaderna mellan de olika delregionerna mycket små (tabell 5). Närmare nio av tio har umgänge med vänner åtminstone någon gång i månaden och runt 60 procent umgås med vänner varje vecka. Från det här perspektivet kan man säga att en stor andel av de som svarat på undersökningen ingår i något socialt sammanhang. Undersökningen kan emellertid inte säga något om hur stort det här umgänget är eller var de här nätverken finns.

Hushållets sammanlagda inkomst inverkar på samma sätt när det gäller det privata umgänget som vid tillit till andra människor. De som tjänar mer har lite mer frekvent umgänge med vänner än de som har en låg inkomst. Å andra sidan är det också större andelar bland höginkomsttagarna som aldrig träffar vänner, så i den här gruppen finns ytterligheterna. Nu är skillnaderna mycket små och det går egentligen inte att dra några statistiskt säkerställda slutsatser av de här resultaten.

Även när man studerar hur respondenterna upplever att hushållen klarar sig på sin inkomst uppträder samma mönster som i tillitsanalysen. Umgänge med vänner är något mer frekvent bland personer som klarar sig bra på inkomsten och andelen som aldrig umgås med vänner är högre bland de (få) personer som säger sig klara sig mycket dåligt på sin hushållsinkomst. Det finns således krafter som verkar i samma riktning här och som tillsammans kan bidra negativt till den sociala sammanhållningen i samhället.

Tabell 5 Umgänge med vänner, Västsverige 2015 (procent)

		Någon/ flera gångar i veckan	Någon gång i månaden	Någon gång i kvartalet	Någon gång i halvåret/ året	Ingen gång
Samtliga inkl Kungsbacka		59	27	6	4	3
Delregioner i VGR	Gbg-regionen	62	24	5	5	4
	Sjuhärad	55	31	6	4	3
	Skaraborg	57	30	6	5	2
	FyrBoDal	56	29	8	3	5
Hushållsinkomst	Hög (700 000 eller mer)	61	20	6	6	7
	Medel	60	28	7	3	1
	Låg (mindre än 300 000)	57	35	5	2	2
Hur hushållet klarar sig på sin inkomst	Mycket bra	62	27	5	3	2
	Ganska bra	58	29	6	4	2
	Varken bra eller dåligt	57	24	7	4	7
	Ganska dåligt	57	26	5	7	5
	Mycket dåligt	68	5	8	3	16
Självskattad hälsa	Dålig (0-3)	51	21	10	6	12
	Medel (4-7)	55	28	7	6	4
	Bra (8-10)	64	27	5	2	2
Förvärvsposition	Förvärvsarbetande	56	33	6	3	1
	Arbetslös/arbetsmarknads- åtgärd	57	10	6	12	15
	Pensionär	60	24	6	5	5
	Sjuk-/aktivitetsersättning	54	27	0	10	10
	Studerande	84	7	1	2	6

Kommentar: Frågan lyder *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande?* En 7-gradig svarsskala användes: *Ingen gång, Någon gång under de senaste 12 månaderna, Någon gång i halvåret, Någon gång i kvartalet, Någon gång i månaden, Någon gång i veckan samt Flera gånger i veckan.*

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2015.

Personer som säger sig ha god hälsa umgås också frekvent med vänner. Umgängesfrekvensen minskar sedan med upplevd sämre hälsa och bland de som säger sig ha dålig hälsa är andelen som aldrig eller sällan träffar vänner mer än fyra gånger så stor som bland de med god hälsa. Detta är samma mönster som uppträdde för mellanmänsklig tillit så även här har vi krafter som verkar i samma riktning.

Detta kan noteras även när det gäller förvärvsposition, där det framför allt är personer som är arbetslösa eller i arbetsmarknadspolitiska åtgärder som har mindre frekvent umgänge med vänner än övriga grupper. I gruppen med sjuk- eller aktivitetsersättning är andelen med frekvent umgänge förhållandevis stor, samtidigt som andelen med inget eller mycket sporadiskt umgänge är stor. Även i denna grupp finns således ytterligheter.

Dessa mått, social tillit och socialt umgänge, tyder generellt på en god social sammanhållning. Samtidigt kan vi urskilja en grupp individer som tycks stå utanför genom låg tillit till andra människor och litet umgänge med vänner. Vi ser framför allt skillnader beroende på ekonomiska och andra resurser som kan krackelera bilden av det sammanhållna Västra Götaland, skillnader som innebär en utmaning för regionens arbete inom olika områden. Nu är inte de fysiska mötena det enda sammanhållande kittet i samhället. Många människor deltar i det kulturella och politiska livet också via medier, och exempelvis nyhetsrapportering kan bidra till en känsla av samhörighet. Annika Bergström studerar västsvenskarnas nyhetsvanor i kapitlet *Sammanhållande nyheter?*

En avslutande fråga som kopplar till sociala dimensioner är givetvis om västsvenskarna är nöjda med livet. Av sammanställningen i tabell 6 kan vi konstatera att de inte skiljer sig inte nämnvärt från riksgenomsnittet. Slår vi ihop kategorierna *mycket nöjd* och *ganska nöjd* så finner vi att 90 procent av västsvenskarna är nöjda med livet. Studerar vi skillnader inom Västra Götaland så finner vi inte heller några större skillnader mellan FyrBoDal, Skaraborg, Sjuhärad och Göteborgsregionen. Undersöker vi Göteborg närmare så finner vi dock nämnvärda skillnader, åtminstone om vi jämför utifrån kategorin *mycket nöjd*. I resursstarka eller medelresursstarka områden är det 40 respektive 39 procent som anser att de är mycket nöjda med sina liv, medan det i medelresurssvaga och resurssvaga områden är 26 respektive 29 procent som är det. Skillnader som kanske inte är förvånande och som inte ska överdrivas men olikheter mellan olika grupper kan ha negativa effekter på den sociala sammanhållningen. Man bör också vara uppmärksam på att det även i det här perspektivet är personer boende i områden som utmärks av lägre socioekonomiska resurser som utmärker sig negativt. Karaktären på boendeområdet säger naturligtvis inget om den enskilda individen, här måste andra analyser till, men på en övergripande nivå framkommer tydligt att det finns sociala skillnader beroende på var man bor. Skillnader som är viktiga att uppmärksamma i arbetet med det goda samhället.

Tabell 6 Allmän livstillfredsställelse, SOM-undersökningarna 2015 (procent)

	Mycket nöjd	Ganska nöjd	Inte nöjd	Ingen åsikt	Summa procent	Antal svarande
Sverige	36	54	8	2	100	6 682
Stockholms län	38	52	8	2	100	1 372
Skåne län	38	51	9	2	100	888
Västra Götalands län	35	55	6	4	100	2 703
- FyrBoDal	33	57	7	3	100	423
- Skaraborg	41	48	7	4	100	490
- Sjuhärad	36	54	6	4	100	339
- Göteborgsregionen	35	56	6	3	100	1 572
Göteborgs kommun	34	55	7	4	100	877
- Resursstarka områden	40	53	3	4	100	236
- Medelresursstarka områden	39	53	5	3	100	246
- Medelresurssvaga områden	26	62	8	4	100	235
- Resurssvaga områden	29	57	11	3	100	172

Kommentar: Frågan lyder: 'Hur nöjd är du på det hela taget med det liv du lever?'. Kolumnen 'inte nöjd' avser svarsalternativen 'inte särskilt nöjd' och 'inte alls nöjd'. Kolumnen 'ingen åsikt' avser de som inte besvarat frågan. Procentbasen utgörs av samtliga som deltagit i undersökningen. Resursindelningen bygger på ett index av medelinkomst och andel familjer som erhåller ekonomiskt stöd på primärområdesnivå. Varje resursgrupp består av ungefär lika många invånare.

Källa: Uppgifterna om Sverige, Stockholms och Skåne län kommer från den nationella SOM-undersökningen 2015. Övriga uppgifter kommer från den västsvenska SOM-undersökningen 2015.

Medborgarna i det hållbara samhället

Politiska dokument, såsom FN-resolutioner eller regionala visioner, tenderar att präglas av pompösa ordalydelser och svulstiga formuleringar. FNs Hållbarhetsmål och Västra Götalands vision innefattar dock mycket av det som kan anses vara viktigt för det goda samhället och i byggandet av det krävs medborgerligt engagemang. Det kan aldrig vara enbart ett ”uppiifrån och ner”-projekt. I den här antologin fångar vi västsvenskarnas perspektiv på viktiga frågor som på ett eller annat sätt kopplar till hållbarhet. Det handlar både om synen på vilken politik som bör föras men också enskilda individers egna beteenden och konsumtionsmönster. Om Niklas Harrings kapitel om synen på förhållandet mellan ekonomisk tillväxt och miljö – *Ideologisk och ekologisk modernisering* – representerar det första, så representerar Klara Bovés kapitel om valet av miljövänlig mat – *Betalningsvilja för miljövänlig mat* – och Ulrika Holmbergs och Magnus Roos kapitel *Svenska konsumtionstrender* mer det senare. Alltså konsumenternas och medborgarnas egen roll i upprättandet av ett hållbart samhälle.

I ett jämförande globalt perspektiv så är Västra Götaland på många sätt och vis en välmående plats och SOM-undersökningen 2015 visar att invånarna är ganska nöjda med det liv de lever. Samtidigt så visar också undersökningen att det finns skillnader inom Västra Götaland och mellan medborgare som har olika ekonomiska förutsättningar. Därutöver så oroar sig västsvenskarna för problem såsom exempelvis *gängkriminalitet, ökad terrorism, ökad främlingsfientlighet, och förändringar i jordens klimat*. Fenomen som kräver lösningar för att lyckas med visioner om ett hållbart samhälle.

Not

- ¹ September 2015 – februari 2016. Se Klara Bovés kapitel *Den västsvenska SOM-undersökningen 2015* för utförlig metodredogörelse.

Referenser

- Förenta Nationerna (2015) Resolution A/RES/70/1 *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*
<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/291/89/PDF/N1529189.pdf?OpenElement>
- Holmberg, S., & Rothstein, B. (2010). Quality of Government and Quality of Water. *QoG WORKING PAPER SERIES*, 2010:16, The Quality of Government Institute, The Department of Political Science, University of Gothenburg
- Holmberg, S. & Rothstein, B. (2015). Hög mellanmänsklig tillit i Sverige – men inte bland alla. I Bergström, A., Johansson, B., Oscarsson, H. & Oskarson, M. (red) *Fragment*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Johansson, F. (2015). Det oväntade utfallet av folkomröstningen. I Bergström, A. & Ohlsson, J. (red) *Alla dessa val*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Ohlsson, J., Oscarsson, H. & Solevid, M. (2016). Ekvilibrium i Jonas Ohlsson, Henrik Oscarsson & Maria Solevid (red) *Ekvilibrium*. Göteborgs universitet: SOM-institutet
- Povitkina, M., Jagers, S. C., Sjöstedt, M., & Sundström, A. (2015). Democracy, development and the marine environment—A global time-series investigation. *Ocean & Coastal Management*, 105, 25-34.
- Sundström, A. (2013). Corruption in the commons: why bribery hampers enforcement of environmental regulations in South African fisheries. *International Journal of the Commons*, 7(2).
- Västra Götalandsregionen (2005) *Vision Västra Götaland - Det goda livet*. <http://www.vgregion.se/upload/Regionkanslierna/regionutveckling/RUSEN/vision-webbversion.pdf>
- World Commission on Environment and Development (1987). *Our Common Future*. Oxford: Oxford University Press.